

Free Flowing Irrawaddy – Collecting Riverside Stories and Towards Resilient

Communities From 29 March to 17 April 2019

Trip to watershed areas of Irrawaddy: Malikha and N Mai Kha

Airavati ၏ သုတေသနအဖွဲ့သည် မတ်လ ၂၉ ရက်နေ့မှ ဧပြီ ၁၇ ရက်နေ့အထိ ဧရာဝတီမြစ်၏ ရေဝေရေလဲဒေသဖြစ်သည့် မေခ၊ မလိခ မြစ်ဝှမ်းဒေသတလျှောက်ကို သွားရောက်ခဲ့ပြီး ဒေသအသီးသီးရှိ ဒေသခံများ၊ အုပ်ချုပ်ရေးဆိုင်ရာ တာဝန်ရှိသူများ၊ လူမှုအဖွဲ့အစည်း ခေါင်းဆောင်များနှင့်အတူ စီမံကိန်းများကြောင့် ထိခိုက်ခံစားနေရသူများနှင့် တွေ့ဆုံခဲ့ကြပါသည်။ ခရီးစဉ်သည် ချီဖွေ၊ ဆောလော့၊ ပူတာအို၊ ဆွမ်ပရာဘွမ်၊ မချမ်းဘောနှင့် နောက်မွန်း စသည့် ကချင်ပြည်နယ်၏ မြို့နယ် (၆) မြို့နယ်သို့ သွားရောက်ခဲ့ပါသည်။ ခရီးစဉ်တွင် Sah-it လူမှုဖွံ့ဖြိုးရေးအဖွဲ့မှ ဆရာမ Daunyoil သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် သယံဇာတစီမံခန့်ခွဲမှုပညာရှင် ဒေါက်တာမြင့်ဇော်၊ ရုက္ခန်းနှင့်လက်မှုလုပ်ငန်းပညာရှင် မဖြူအိသိန်းနှင့် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လူမှုဘဝများကို လေ့လာ သုတေသနပြုသူ မခင်စန္ဒာညွန့်တို့ ပါဝင်ခဲ့ကြပါသည်။

ခရီးစဉ် အသေးစိတ်မှာ - မြစ်ကြီးနားမှ ချီဖွေ၊ ဆောလော့၊ ဖီမော် (မေခနှင့် ငေါ်ချမ်းခမြစ် တလျှောက်) ခရီးစဉ်ကို မတ်လ (၂၉) ရက်နေ့မှ (၄) ရက်နေ့အတွင်း သွားရောက်ခဲ့ပြီး၊ မြစ်ကြီးနားမှ တဖန် မချမ်းဘော၊ ပူတာအို၊ နောင်မွန်း၊ ဆွမ်ပရာဘွမ် (မလိခမြစ်ကြောင်း တလျှောက်) မြို့များသို့ မတ်လ (၈) ရက်မှ ဧပြီလ (၁၅) ရက်အတွင်း သွားရောက်ခဲ့ကြပါသည်။ ထို့နောက် ဧပြီလ (၁၇) ရက် နေ့တွင် ရန်ကုန်မြို့ သို့ပြန်လာခဲ့ကြပါသည်။

မေခ၊ မလိခ၊ ငေါ်ချမ်းခမြစ်ဝှမ်းများ တလျှောက် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ပြဿနာများ

သတ္တုတူးဖော်ခြင်း

မြစ်ကြီးနား၊ ချီဖွေ၊ ဖီမော် (မေခနှင့် ငေါ်ချမ်းခမြစ်တလျှောက်) တွင် တွေ့ရသည့် အဓိက ပြဿနာမှာ သတ္တုတူးဖော်ခြင်းကြောင့် မြစ်ရေ ညစ်ညမ်းခြင်းဖြစ်သည်။ သတ္တုတူးဖော်မှုမှာ တချို့ စီမံကိန်းများကို ရပ်တန့်ထားပြီး ဖြစ်သော်လည်း၊ သတ္တုတူးဖော်ပြီး စွန့်ပစ်ရေ စွန့်ထုတ်နေသည့် တချို့စက်ရုံများရှိနေသည်။ အဆိုပါ သတ္တုတူးဖော်မှုမှာ တရားဝင်ခွင့်ပြုထားပြီး ဖြစ်၊ မဖြစ် ကိုလည်းကောင်း၊ မည်သည့်ကုမ္ပဏီက လာရောက်လုပ်ကိုင်နေသည်ကို လည်းကောင်း

ဒေသခံများအနေနှင့် သေချာစွာမသိရှိပါ။ ဥပမာ ထွန်းရှိန်ရွာမှ ဖီမော်သို့သွားသည့် လမ်းပေါ် နှုတ်ကြေး အလွန် ကားလမ်းဘေး တောင်ပေါ်တွင်သတ္တုစက်ရုံဟု ယူဆရသော အဆောက်အဦး ငယ်အစုကို တွေ့နိုင်ပြီး ထိုမှ ရေဆိုးများ ငေါ်ချမ်းခ မြစ်ထဲသို့ စီးဝင်နေသည်။ ထို့အတူ ဒေသခံများ၏ ပြောပြချက်အရ ပန်ဝါမြို့တွင် သတ္တုတူးဖော်မှု (rare-earth mining) အကြီးစား ပြုလုပ်လျက်ရှိနေပြီး၊ တရားဝင်တူးဖော်ခြင်း ဟုတ်၊ မဟုတ်ကိုလည်း မသိရပါ။ ငေါ်ချမ်းခ မြစ်ဝှမ်းတလျှောက် ရေများမှာ အစဉ်အမြဲ နောက်နေတတ်ပြီး၊ ငါးရှားပါးလာသည်ဟု ဒေသခံများမှ ပြောသည်။ ခရီးစဉ်တလျှောက်တွင်လည်း ငေါ်ချမ်းခ မြစ်ရေ နောက်နေသည်ကိုသာ သတိထားမိ ခဲ့ပါသည်။

အမျိုးသားဥယျာဉ်စီမံကိန်း

ဆောလော့မြို့နယ်၊ အီမောဘွမ်တောကြောတလျှောက် ရွာများအနေနှင့် အီမောဘွမ် အမျိုးသားဥယျာဉ် စီမံကိန်းနှင့် ပတ်သတ်၍ လတ်တလော စိုးရိမ်ပူပန်မှုများ ရှိနေသည်။ အီမောဘွမ်၏ ၁၅ မိုင်ပတ်လည် ကြားခံသတ်မှတ်နယ်အတွင်းရှိ ရွာများ ဖယ်ပေးရမည်ဟု ကြားနေရသည်။ အီမောဘွမ်တောင်ကြော အမျိုးသားဥယျာဉ်နယ်မြေ သတ်မှတ်ရန် ဖေဖော်ဝါရီလ (၈) ရက်၊ ၂၀၁၉ ရက်စွဲနှင့် "အီမောဘွမ်ဥယျာဉ် သတ်မှတ်ဖွဲ့စည်းရေး ကွင်းဆင်းရာတွင် လိုက်ပါဆောင်ရွက်ရန် ကိစ္စ" ဟု အုပ်ချုပ်ရေးဌာနဆိုင်ရာအား အကြောင်းကြားသည့်စာ ထွက်ထားပြီးဖြစ်သည်။ ဒေသခံများအနေနှင့် ရွှေ့ပြောင်းရန် ဆန္ဒမရှိပါ။ ဌာနများ၏ သဘောဆန္ဒကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် ဌာနဆိုင်ရာများကို တိုက်တွန်းသွားမည်ဖြစ်ကြောင်း ဒေသခံများမှပြောသည်။

ချီဖွေငယ် ရေအားလျှပ်စစ်စီမံကိန်း

ချီဖွေမြို့နယ်ရှိ ချီဖွေငယ် ရေအားလျှပ်စစ်စီမံကိန်းကြောင့် ထိခိုက်နစ်နာသူ ၁၁ မိုင်ရွာမှ ဒေသခံများနှင့်တွေ့ဆုံရာ တမံ၏ ဆိုးကျိုးများနှင့် လတ်တလော ခံစားနေရသည့် ဒုက္ခများကို သိရှိခဲ့ရသည်။ အဓိက ပြဿနာမှာ တမံ၏နုန်းအနည် ဖွင့်ချမှုများကြောင့် ချီဖွေချောင်းအတွင်းရှိ ငါးများသေဆုံးခြင်း၊ အချိန်မရွေး တမံဖွင့်ချနိုင်သည့်အတွက် ဒေသခံများအနေနှင့် ချောင်းရေကို အသုံးမပြုနိုင်ခြင်းနှင့် ကလေးသူငယ်များအတွက် အသက်အန္တရာယ်ဆိုးရိမ်ရသည့် အခြေအနေ

ရှိသည်။ အချက်ပေး ဥဩ တပ်ဆင်ထားသည် ဆိုသော်လည်း အနီးဆုံးရွာဖြစ်သည့် ၁၁ မိုင်ရွာမှပင် အသံကိုမကြားရကြောင်း၊ မေလမှ အောက်တိုဘာလအတွင်း ရေဖောက်မည်ဟု အသိပေး ကြေငြာချက်ထုတ်ပြန်ထားသော်လည်း ရေကြီးလာသည့် အချိန်များမှာ လိုအပ်သည့်အခါ ရေဖွင့်ချရ ကြောင်း၊ ရေဖွင့်ချသည့် အချိန်တွင် အနံ့ဆိုးများရကြောင်း ဒေသခံမှပြောပြသည်။

ရွှေတူးဖော်မှုကြောင့် မြစ်လမ်းကြောင်းပုံပျက်ခြင်း

ယခင် ရွှေတူးဖော်မှုများကြောင့် မေခမြစ်ကြောင်း တလျှောက် မြစ်ကြောင်းပုံပျက်နေသည့် အပြင်၊ မြစ်ကမ်းပါးများ ပြိုကျနေပြီး မြစ်နှင့် မြစ်ကမ်း ကွာဝေးလျက်ရှိနေသည်။ ရွှေတူးဖော်မှုများကို ရပ်ထားသည်မှာ ၂ နှစ်ခန့်ရှိပြီဖြစ်သည်။

ကားလမ်းဖောက်မှုများကြောင့် မြစ်ရေညစ်ညမ်းခြင်း

မေခ၊မလိခ မြစ်ကြောင်းတလျှောက်၊ ခရီးလမ်းတလျှောက်တွင် ကားလမ်းဖောက်မှုများ လုပ်ဆောင် နေကြသည်။ သို့သော် လမ်းဖောက်လုပ်မှုများမှာ နိုင်ငံတကာ စံနှုန်းအတိုင်းမဟုတ်ပါ။ တောင်မှ ဖြိုချလိုက်သည့် မြေစာများကို မြစ်အတွင်းသို့ တိုက်ရိုက်ကျစေသည်။ ထို့အတွက် ကားလမ်းဖောက်သည့်နေရာများတွင် မြစ်ရေမှာ သိသိသာသာ ညစ်ညမ်းလျက်ရှိသည်။ ဥပမာ တစ်ခုမှာ ပူတာအိုမှ နောင်မွန်းသို့ သွားသည့် လမ်းရှိ ဖာဘော့ရွာအလွန် မဂွေကြိုးတံတား အနီးတွင် ခေါင်လန်ဖူးဖက်မှ လမ်းဖောက်သည့် မြေစာများသည် မြစ်အတွင်းသို့ မြစ်လက်ခွဲတစ်ခု မှတစ်ဆင့် စီးဝင်လျက်ရှိသည်။

သဘာဝအရင်းအမြစ်များ အလွန်အကျွံထုတ်ယူခြင်း

မလိခမြစ်ကြောင်း ခရီးစဉ် (မချမ်းဘော၊ ပူတာအို၊ နောင်မွန်း၊ ဆွမ်ပရာဘွမ် ခရီး) တွင် ကြားသိရသည့် အဓိကပြဿနာမှာ သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို အလွန်အကျွံထုတ်ယူ သုံးစွဲခြင်းဖြစ်သည်။ ဒေသခံများအနေနှင့် ပတ်ဝန်းကျင် တောတောင်များမှထွက်သည့် သစ်ဥသစ်ဖု ဆေးမြစ်များကို ရှာဖွေ ရောင်းချခြင်းဖြင့် အပိုဝင်ငွေရရှိသည်။ သို့သော် အလွန်အကျွံထုတ်ယူ သုံးစွဲမှုများရှိသည့်အတွက် သဘာဝအရင်းအမြစ်များ ရှားပါးလာသည်။ ထို့အတူ မလိခမြစ်ဝှမ်း

တလျှောက်ရှိ ချောင်းများသည် ကြည်လင်သန့်စင်နေဆဲဖြစ်ရာ ဒေသငါးအများအပြားရှိသည်။ သို့သော် နည်းနာအသစ်များဖြင့် (ဥပမာ ရေငုပ်၍ မိန်းဖြင့်ထိုးဖမ်းခြင်း) အလွန်အကျွံဖမ်းခြင်း များရှိသည့်အတွက် သားငါးရှားပါးလာမှုများ ဖြစ်လာနိုင်သည်။

သစ်တောပြုန်းတီးမှုများ

သစ်တောပြုန်းတီးမှုနှင့်ပတ်သတ်၍ မြစ်ကြီးနား၊ ချီဖွေ၊ ဆောလော့၊ ဖီမော် ဒေသများတွင် သစ်တောများပြုန်းတီးမှုပမာဏ ကြီးမားသည်ဟု မှန်းဆရသည်။ ၁၉၉၄ ခုနှစ် နောက်ပိုင်းမှစ၍ သစ်ခုတ်မှုကို အကြီးအကျယ်လုပ်လာကြသည်။ ယခုတွင် တောငှက်ပျောပင် အရိုင်း အမြင့်သာရှိမည့် ခြုံကြီးများသာ ရှိတော့သည်။ သို့သော် သဘာဝမိုးသစ်တောများကို မလိခမြစ်ဝှမ်းဖက် ပူတာအိုမှ နောင်မွန်းသို့ သွားသည့် လမ်းတလျှောက်တွင် တွေ့ရသည်။ တောငှက် တိရိစ္ဆာန်များ၏ အော်သံနှင့် အမျိုးအမယ်စုံလင်လှသည့် သစ်ပင်များကိုတွေ့ရသည်။ သို့သော် အိမ်သုံးအတွက် သစ်ခုတ်ကြသည်။ ရွာအလိုက် (ရွာအနီးဝန်းကျင် ၁ မိုင်ပတ်လည်) တွင် သစ်တော ပြုန်းတီးမှုများရှိသည်။ (သို့သော် ယခုအခါအတွက် ခေါင်လန်ဖူးမှ တရုတ်ပြည်သို့ လမ်းပေါက်နေပြီဖြစ်ပြီး၊ ခေါင်လန်ဖူးမြို့နယ်မှ နောင်မွန်းမြို့သို့ လမ်းပေါက်တော့မည် ဖြစ်ရာ နောင်တွင် ဒေသအရင်းအမြစ်များထုတ်ယူမှုအတွက် ဆုံးရိမ်ပူပန်စရာလည်းဖြစ်သည်။)

အနှစ်ချုပ်

မေခ၊ မလိခ မြစ်ဝှမ်းဒေသတလျှောက်တွင် သတ္တုတူးဖော်မှုများကြောင့် မြစ်၊ ချောင်းရေ များညစ်ညမ်းခြင်း၊ သားငါးရှားပါးလာခြင်း၊ ယခင်ရွှေတူးဖော်မှုများကြောင့် ကမ်းပါပြိုကျ နေခြင်းနှင့် မြစ်ကြောင်းပုံပျက်ခြင်း၊ နည်းစနစ်မကျသည့် ကားလမ်းဖောက်သည့် လမ်းစီမံကိန်းများ ကြောင့် မြစ်ရေညစ်ညမ်းခြင်း၊ သဘာဝအရင်းအမြစ် သစ်ဥသစ်ဖု ဆေးမြစ်များကို အလွန်အကျွံ ထုတ်ယူခြင်း၊ ဒေသငါးများကို မူမမှန်သည့်နည်းလမ်းများဖြင့် အလွန်အကျွံ ဖမ်းဆီးခြင်း၊ သစ်တော ပြုန်းတီးမှုများနှင့် ရာသီဥတု သိသိသာသာပူလာခြင်း စသည့် ပြဿနာများကို တွေ့ရသည်။ ဒေသထွက်ရိုးရာလက်မှုပစ္စည်း ထုတ်လုပ်မှုနှင့် အသိပညာဖြန့်ကျက် စီးဆင်းမှုမှာလည်း အားနည်း မှေးမှိန်လာလျက်ရှိသည်။

အရေးတကြီးလိုအပ်ချက်

- ချီဖွေ၊ ဆောလော့၊ ဖီမော်မြို့နယ်များတွင် တယ်လီဖုန်းဆက်သွယ်ရေးလိုင်းများ မရှိပါ။ ချီဖွေမြို့နယ်တွင် Telenor နှင့် (မကြာသေးမီကမှ တိုင်ထူနေသည့်) MPT ရှိသည်။ သို့သော် ချီဖွေမြို့အလွန် အခြားနယ်မြို့ ရွာများတွင် ဆက်သွယ်ရေးလိုင်းမရှိပါ။ CDMA နှင့် တရုတ်ဖုန်းလိုင်းသာ သုံးသည်။ (ဒေသခံ၏ပြောကြားချက်အရ လောက်ခေါင်နှင့် ထောင့်တိုင်တွင် တိုင်ထူလိုက်ပါက ဖီမော်တစ်ဆင့် ဆက်သွယ်နိုင်ပြီဟု ဆိုသည်။) ဆက်သွယ်ရေးလိုင်းများ မရှိသည့်အတွက် ဒေသပြဿနာများကို သိရှိရန် အလှမ်းဝေး လျှက်ရှိပြီး ဒေသခံများအနေနှင့်လည်း ဆက်သွယ်ချိတ်ဆက်ဆောင်ရွက်ရန် ခက်ခဲလျက် ရှိသည်။
- ငေါ်ချမ်းခမြစ်ရေ၊ ချီဖွေချောင်းရေ၊ မေခမြစ်ရေ တို့သည် ညစ်ညမ်းပြီး သတ္တုဓာတ်ကြွင်း ပါဝင်မှုများစွာ ရှိနေနိုင်သည်။ ဒေသခံများ ကလေးသူငယ် မိခင်များ၏ ကျန်းမာရေး အခြေအနေမှာ စိုးရိမ်စရာဖြစ်သည်။ ထို့အတူ အစာ၊ ရေစာ ရှားပါးလာမှုများနှင့်အတူ ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်မှုများလည်း မကြာခင်တွင် ကြုံလာနိုင်သည်။
- သဘာဝအရင်းအမြစ်များ (သစ်တောထွက်ပစ္စည်းနှင့် သားငါး) ထုတ်ယူသုံးစွဲမှုကို စနစ်တက ထိန်းကျောင်းပေးရန် အသိပညာပေးရန် လိုအပ်နေသည်။ အထူးသဖြင့် ပူတာအို၊ နောင်မွန်း မြို့နယ်များ။
- အမျိုးသားဥယျာဉ်စီမံကိန်းများသည် ဌာနေများ၏ အခွင့်အရေးနှင့် ပါဝင်ခွင့်ကို အသိအမှတ်ပြု အကောင်အထည်ဖော်သည့် ချည်းကပ်မှုဖြင့်သာ လုပ်ဆောင်သင့်သည်။
- ဒေသခံအမျိုးသမီးများအတွက် ရိုးရာလက်မှု ရက်ကန်းလုပ်ငန်းကို မြှင့်တင် လုပ်ဆောင်ရန် အခွင့်ကောင်းဖြစ်ပါသည်။ ရိုးရာဂျပုံစံလုပ်ငန်းကို တနိုင်လုပ်ကိုင်နေသူ တချို့ရှိသည်။ ဥပမာ ဆေးခြောက်လျှော် ဂျပုံစံမှာ ဌာနေလက်မှုအသိပညာအနေနှင့် လက်ရှိအချိန်ထိ လုပ်ဆောင်နေကြဆဲ ဖြစ်သည်။